

Михайло ЛИТВ'ЯКОВ

аспірант III-го року навчання,
спеціальності 016 «Корекційна освіта»,
кафедри психокорекційної педагогіки та
реабілітології факультету спеціальної
та інклюзивної освіти Українського
державного університету
імені Михайла Драгоманова.
Науковий керівник – **Ефименко М. М.**,
док. пед. наук, професор.

ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКІВ 5 – 7 РОКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ (ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ)

Вода – це найкращий спосіб впливати не тільки на тіло, а також і на розум. Заняття фізичними вправами позитивно впливає на серцево-судинну, дихальну та нервову системи. Під час занять у воді розвиваються не тільки фізичні якості дитини, а відбувається вплив на її психічний стан. Емоційно-вольова сфера дошкільників дуже вразлива, тому потребує попередніх психодіагностичних досліджень. За допомогою методики Р. В. Павелків і О. П. Цигипало «Мій настрій у кольорі» було обстежено дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату у порівнянні із їхніми здоровими однолітками. Отримані результати показали, що емоційний стан дітей з порушеннями ОРА дещо відрізняється від домінуючих емоцій здорових однолітків в бік зниження позитивних емоцій. Виникає необхідність коригувати емоційно-вольову сферу дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, в тому числі й засобами плавання.

Ключові слова: педагогічний інструментарій, емоційно-вольова сфера, дошкільники, порушення опорно-рухового апарату.

L. MYKHAILO. PSYCHODIAGNOSTIC TOOLS FOR STUDYING THE EMOTIONAL AND VOLITIONAL SPHERE OF PRESCHOOLERS AGED 5-7 YEARS WITH MUSCULOSKELETAL DISORDERS (FIRST RESULTS)

Water is the best way to influence not only the body but also the mind. Exercise has a positive effect on the cardiovascular, respiratory and nervous systems. Not only does water training develop the child's physical qualities, but it also affects his or her mental state. The emotional and volitional sphere of preschoolers is very vulnerable, so it requires preliminary psychodiagnostic studies. Using the methodology of R. Pavelkiv and O. Tsyhypalo "My Mood in Color", preschool children with musculoskeletal disorders were examined in comparison with their healthy peers. The results showed that the emotional state of children with OSA disorders differs somewhat from the dominant

emotions of healthy peers in the direction of lowering positive emotions. There is a necessity to correct emotional and volitional sphere of children with musculoskeletal system disorders, including by means of swimming.

Key words: pedagogical tools, emotional and volitional sphere, preschoolers, musculoskeletal disorders.

Постановка проблеми: загально відомо, що діти дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату мають відповідні особливості й у психічному розвитку. Коригуючи стан опорно-рухового апарату і моторних можливостей таких дітей, можна позитивним чином впливати на їхній психічний розвиток, зокрема, емоційно-вольову сферу.

Актуальність: аналіз інформаційних джерел з проблематики дослідження показав практично відсутність робіт, присвячених корекції емоційно-вольової сфери дошкільників 5 – 7 років з порушеннями опорно-рухового апарату засобами вправлення у воді, що зумовило актуальність цього дослідження.

Мета статті. Дослідити стан емоційно-вольову сферу дошкільників 5 – 7 років з порушеннями опорно-рухового апарату у порівнянні з їхніми здоровими однолітками.

Виклад основного матеріалу. Для діагностики емоційного розвитку старшого дошкільника зазвичай використовуються бесіди з батьками дитини і самою дитиною.

«Бесіда з батьками (для визначення особливостей емоційної сфери дитини):

1. Які емоції найчастіше спостерігаються у дитини?
2. Чому радіє дитина?
3. Чи вміє дитина висловити співчуття своїм близьким?
4. Чи доброзичлива вона до своїх однолітків?
5. Чи відстоює дитина свої інтереси і в який спосіб: знаходить аргументи, просить, вимагає, хитрує, плаче тощо?
6. Що викликає у дитини прикрість, невдоволення образу?
7. Якою є тривалість її переживань?
8. Чи бувають прояви страху у дитини, за яких обставин?
9. Як проявляється страх?
10. Як реагує на невдачі і на успіхи?

Бесіда з дитиною (для визначення її самопочуття):

1. Що означає «добре себе почувати»?
 2. Як ти себе почував вранці, коли прокинувся?
 3. Чи із задоволенням йшов сьогодні в дитячий садок?
 4. Як ти прощався вранці з мамою (татом)?
 5. Як тебе зустріли в групі твої товариші?
 6. Як ти зараз себе відчуваєш? Чому?
 7. За якими ознаками ти визначаєш своє самопочуття?
 8. Коли у тебе буває добре самопочуття?
 9. Від чого залежить твоє самопочуття?
 10. Від чого псується твоє самопочуття?
 11. Чи можеш ти змінити своє самопочуття? Як саме?»
- [2, с. 161-162].

Перераховані вище методики, нажаль, не передбачають виявлення рівнів, але дають нам змогу проаналізувати якісний стан емоційної сфери дитини-дошкільника та особливості її самопочуття.

Більш об'єктивною слід вважати методику «Мій настрій у кольорі», яка дозволяє виявити емоційний стан дитини тут і тепер:

«Дитині дається аркуш паперу з квадратиками, чотири з яких замальовані у різні кольори (червоний, зелений, синій, чорний), п'ятий – не замальований (рис. 1).

Інструкція дитині: «Уяви собі, що замальовані квадратики означають настрої: червоний – радісний настрій, зелений – спокійний, упевнений настрій; синій – сумний настрій; чорний – тривожний настрій. Тобі потрібно замалювати чистий квадратик відповідно до свого настрою».

Враховується старанність дитини при замальовуванні квадратака.

Оцінювання результатів:

10 балів – дитина замалювала квадратик червоним кольором.
Проявила старанність.

8 – 9 балів – дитина замалювала квадратик червоним кольором,
не проявила старанність.

4 – 7 балів – дитина замалювала квадратик зеленим кольором.

2 – 3 бали – дитина замалювала квадратик синім кольором.

0 – 1 бал – дитина замалювала квадратик чорним кольором.

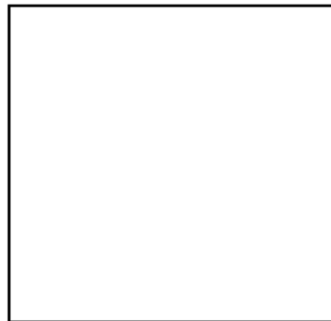
10 балів – дуже високий

8 – 9 балів – високий

Протокол
визначення емоційного стану
(методика “Мій настрій у кольорі” Р. В. Павелків,
О. П. Цигипало)

Прізвище та ім'я дитини _____

Вік _____ Діагноз _____

Дослідник _____ П. І. Б.

Дата _____

Мал. 1. Протокол визначення емоційного стану дитини

4 – 7 балів – середній

2 – 3 бали – низький

0 – 1 бал – дуже низький [2, с. 162-163]. Висновки про рівень емоційного стану.

Оскільки в нашому дослідженні приймають участь старші дошкільники (5 – 7 років) з порушеннями опорно-рухового апарату, нас також дуже цікавила їх психологічна готовність до навчання в школі, основними складовими якої є: мотиваційна, емоційно-вольова, інтелектуальна (розумова) та соціально-психологічна (готовність до спілкування і взаємодії зі своїми однолітками і вчителями). На думку фахівців «Психологічна готовність до шкільного навчання є комплексною характеристикою дитини, у якій відображено розвиток

психічних якостей, які найбільше сприяють нормальному входженню в шкільне життя і формуванню навчальної діяльності» [2, с. 206].

Якщо говорити про емоційну складову, то серед якісних новоутворень психічного стану старших дошкільників слід виділити такі: сформованість соціальних емоцій та здатність до емоційної децентрації. Американський психолог Девід Дестено до головних соціальних емоцій відносить гордість, співчуття та вдячність [1]. Суттєва відмінність цих емоцій від традиційних позитивних (наприклад, радості) полягає в тому, що вони безпосередньо пов'язані з соціальним життям і виникають тільки в результаті взаємодії з іншими людьми. На його думку, саме три ці якості в значному ступені посилюють самоконтроль людини (дитини), який є інструментом підтримання успішних соціальних зв'язків. Упродовж тривалого історичного часу виживання людини залежало від її здатності встановлювати взаємовигідні відносини з іншими людьми, які її оточували: родичами, однолітками, друзями і, навіть, ворогами. А для цього необхідно щиро підтримувати інших людей, проявляти до них співчуття у різних формах. Все це і потребує самоконтролю своєї поведінки.

В цьому сенсі здатність до емоційної децентрації характеризується вмінням стати на позицію іншого, відчувати його настрій, здатність відгукнутися на переживання співчуттям, співучастю, бажанням підтримати та допомогти.

У якості діагностичних критеріїв емоційно-вольової готовності до школи рекомендується психодіагностичний інструментарій, рекомендований Р. В. Павелків з колегами:

«1. Сформованість довільних психічних процесів (цілеспрямованого сприйняття, уваги, пам'яті, уяви).

2. Наявність навичок самостійності, організованості.

3. Швидкість темпу роботи, що вимагає зібраності, зосередженості.

4. Опанування основними правилами поведінки у навчальних та інших ситуаціях.

5. Уміння правильно реагувати на оцінку виконаного завдання.

6. Здатність об'єктивно оцінювати свою роботу.

7. Уміння регулювати свою поведінку у складних ситуаціях.

8. Здатність мобілізуватися у стані втоми, завершувати справу до кінця.

9. Переживання позитивних емоцій, пов'язаних з роботою.

10. Радість від пізнання нового, задоволення від виконання завдання.

Оцінювання результатів. Оцінки виставляються в балах (0, 1 бал) за всіма критеріями. Результати додаються, визначається загальна кількість балів. Максимальний результат – 10 балів.

Висновки про рівень емоційно-вольової готовності

10 балів – дуже високий

8 – 9 балів – високий

4 – 7 балів – середній

2 – 3 бали – низький

0 – 1 бал – дуже низький» [2, с. 209-210].

Тепер зупинимось детальніше на психодіагностичному інструментарії, за допомогою якого можна обстежити особливості вольової сфери дошкільника.

«Анкета «Чи самостійна дитина?»» (для вихователів, батьків).

1. Прізвище, ім'я дитини.

2. Чи вважаєте дитину самостійною?

3. Чи проявляє дитина самостійність у спілкуванні?

4. Чи часто просить допомоги?

5. Як поводиться дитина, якщо в неї щось не виходить?

6. Які дії дитини під час виникнення конфліктних ситуацій у спілкуванні з іншими дітьми?

7. Чи обирає дитина на власний розсуд вид діяльності?

8. Чи є старанною дитина при виконанні роботи?

9. Яка поведінка дитини в ігровій діяльності?

10. Як дитина оцінює результати своєї діяльності?

Спостереження (за проявами самостійності дитини):

1. Якість того, що дитина робить.

2. Поведінка дитини у разі появи труднощів.

3. Поведінка дитини у ситуації вибору, прийняття рішення.

4. Наявність звертань до дорослих з проханням допомоги.

5. Звертання про допомогу до інших дітей.

6. Кількість ініціативних дій.

7. Активність діяльності та наявність відповідних навичок.

8. Упевненість в успішному виконанні розпочатої справи.

9. Спроби самооцінки та оцінки дій.

10. Досягнення (або недосягнення) позитивного результату.

Діагностичні критерії сформованості вольових якостей

1. Здатність і вміння самостійно приймати певні рішення.
2. Уміння тривалий час діяти відповідно до поставленої мети.
3. Здатність доводити розпочату справу до кінця.
4. Ініціативність у виконанні дій.
5. Наполегливість у подоланні перешкод.
6. Володіння емоціями в складній ситуації.
7. Здатність виконувати мовні інструкції дорослих.
8. Уміння стримувати ситуативні бажання.
9. Уміння контролювати свої рухи і дії.
10. Здатність управляти своїми сприйняттям, пам'яттю, мисленням.

Оцінювання результатів. Оцінки виставляються в балах (0, 1 бал) за всіма критеріями. Результати додаються, визначається загальна кількість балів. Максимальний результат – 10 балів.

Висновки про рівень сформованості вольових якостей

10 балів – дуже високий

8 – 9 балів – високий

4 – 7 балів – середній

2 – 3 бали – низький

0 – 1 бал – дуже низький» [2, с. 165-166].

Висновки. На початку нового навчального року (2023-2024) нами досліджувався стан емоційної сфери дітей 5-7 років з порушеннями опорно-рухового апарату за методикою Павелків Р. В, яка була представлена вище. Всього було обстежено 30 дітей з порушеннями опорно-рухового апарату: 5-6 років – 13 дошкільника, 6-7 років – 17 дошкільників. Для порівняння ми обстежили також і 20 здорових дітей.

Аналіз отриманих результатів показав таку картину: у дітей із порушеннями опорно-рухового апарату домінуючим (85%) емоційним станом був спокійний, упевнений настрій (зелений колір) і лише у 15% спостерігався настрій сумний (синій колір). У здорових однолітків спостерігалась дещо інша картина: 18% дітей оцінили свій настрій як радісний (червоний), 68% – підтвердили настрій спокійний (зелений) і 14% – настрій сумний (синій). Як бачимо, емоційний стан дітей з порушеннями опорно-рухового апарату помітно відрізняється від особливостей емоцій у здорових однолітків. У дітей з порушеннями ОРА емоційний стан дещо зміщений в бік негативних емоцій. Зроблений висновок вказує на необхідність корекції емоційного стану

дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, в тому числі і засобами вправлення у воді.

Перспектива дослідження. Зробити моніторинг стану вольової сфери у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату в порівнянні зі здоровими однолітками для пошуку можливостей фізичних вправ у водному середовищі для її поліпшення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дестено Девід. Емоційний успіх: Як отримати бажане і необхідне від життя за допомогою трьох ключових емоцій. Київ : Фабула, 2019. 288 с.
2. Павелків Р. В. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу [текст] : навч. посіб. Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 296 с.

Євгеній ПАНІН

здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
спеціальності 011 Освітні, педагогічні
науки КЗВО «Одеська академія
неперервної освіти Одеської
обласної ради»
Науковий керівник – **Муковіз О. П.**,
докт. пед. наук, доцент, професор
кафедри дошкільної та початкової
освіти КЗВО «Одеська академія
неперервної освіти Одеської
обласної ради»

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті висвітлено теоретичний аналіз проблеми особливостей сучасного освітнього середовища, представлено трактування ключових понять: «середовище», «освітнє середовище», «сучасне освітнє середовище». Розглянуто освітнє середовище з позиції ефективності навчального закладу, його інклюзивності, організації інформаційного простору. Висвітлено структуру сучасного освітнього середовища.

Ключові слова: середовище, освітнє середовище, особливості, структура.

E. PANIN. FEATURES OF THE MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT: THEORETICAL ANALYSIS

The article highlights the theoretical analysis of the problem of the features of the modern educational environment, presents the interpretation of key concepts: «nvironment», «educational environment», «modern educational environment». The